

Kennismaking met Henk Van Bommel

Penningmaker in de zijlijn van de trend

In het voorjaar van 2007 besloot ik contact op te nemen met ontwerper Henk Van Bommel (1938), waarna een bezoek volgde in de herfst. Wetende dat hij zeer goed bevriend was met wijlen Willem Vis (1936-2007), zou Vis ook aan de orde komen in ons gesprek. Uit hoofde van hun dienstbetrekking als medailleur bij Koninklijke Begeer (hierna Begeer), een bedrijf dat slag- en gietpenningen uitvoerde, onderhielden zij contacten met penningkunstenaars. Ik had aan ieder een bezoek willen brengen, maar het overlijden van Willem Vis heeft dat verhinderd. De medailleurs werkten veel samen. Hun hechte vriendschap is daaruit ontstaan. In het in memoriam artikel over Willem Vis in *De Beeldenaar* 2007-6, staan ze op een foto uit 1988 in het Singer Museum. Net als Vis, was Van Bommel mij bekend als ontwerper, maar van een goede kennismaking met elkaar is het pas onlangs gekomen. Ik was benieuwd naar zijn positie binnen de penningkunst als gebonden en ongebonden penningmaker.

Langs de zijlijn

Naast het ontwerpen van Begeerpenningen, een opgedragen taak die Van Bommel vaak genoeg met plezier uitvoerde, maakte hij ook graag penningen in zijn vrije tijd. Uit liefhebberij, net als beeldhouwers dat plegen te doen. Thuis in zijn werkkamer ontwerpt hij ze nog steeds. Van zijn werk zagen we relatief weinig in *De Beeldenaar*.

De klassieke slagpenning, veelal in opdracht gemaakt, kreeg in de jaren tachtig hevige concurrentie van artistieke ontwikkelingen op penninggebied die meer aansloten bij de plastische opvat-

tingen van beeldhouwers. Hierdoor kwam Van Bommel, net als Willem Vis, in kunstzinnig opzicht langs de zijlijn te staan. De nieuwe richting waarin de penning zich had begeven (overigens niet alleen in Nederland) werd in hoge mate bepaald door ex-pupillen van beeldhouwer Piet Esser (1914-2004), docent aan de Rijksakademie in Amsterdam en zelf verwoed penningmaker. Esser trok de penningkunst naar een ongekende bloei. Hij had een eigen stijlschool gekweekt, waarnaast andere richtingen in de schaduw kwamen te liggen. Opvallend aan deze ontwikkeling was dat de slagpenning steeds verder op de achtergrond raakte. Esser liep bovendien niet warm voor de soort en de techniek ervan. Hij stimuleerde de vrijheid van de gemodelleerde – lees: geboetseerde – penningen, die in toenemende mate de allure van kleinplastieken kregen. Die stijl bepaalde steeds vaker de gedaante waarin de Nederlandse (giet)penningkunst zich vanaf 1960 begon te manifesteren. In de school van Esser stond artistieke kwaliteit voorop en was vakmanschap daar

LUCIE NIJLAND

Narcis, brons, gietpenning (2/3 ware grootte)

*Manneke, brons,
gietpenning
(2/3 ware grootte)*

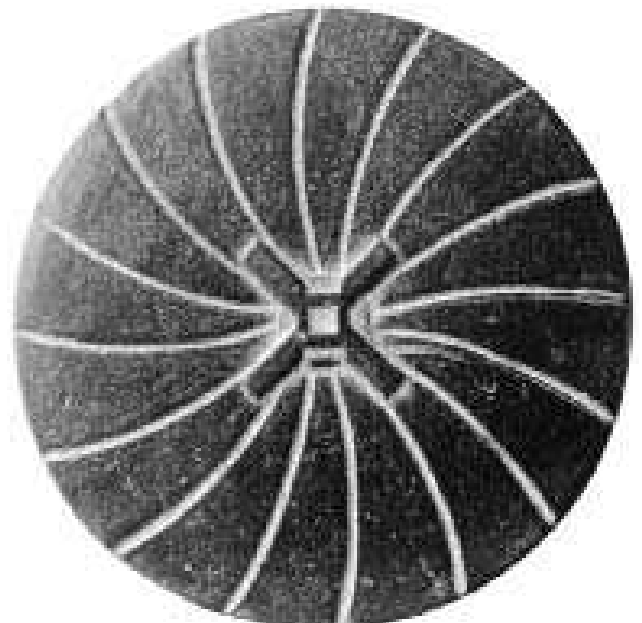
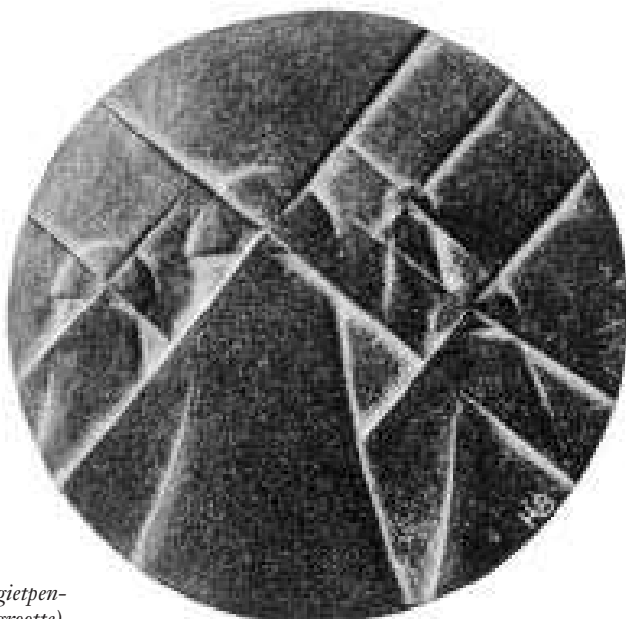

hooguit dienstbaar aan. Een goed voorbeeld daarvan is de *Huwelijks- of relatiepenning* (1988) van P  p   Grégoire. (zie *De Beeldenaar* 12 (1988) 425).

Bij wat we gemakshalve maar de School van Begeer zullen noemen, lag de nadruk op vakmatige ambachtelijkheid en productie. Voor medailleurs als Van Bommel en Vis werd het mede daardoor moeilijker om zich te doen gelden tussen de nieuwe trends. Zelfs hun gietpenningen raakten uit de gratie. De geringe waardering voor hun penningen werd nog versterkt door de sinds de jaren tachtig afstandelijker geworden relatie van hun werkgever

met de Vereniging voor Penningkunst (VPK). De slagpenning bleef overwegend in het verdomhoekje en dat ontging hen niet.

In 1998 trokken Van Bommel en Vis samen op een assertieve manier aan de bel tijdens het congres Fédération Internationale de la Médaille (FIDEM) in Den Haag. Nederland was toen gastland voor dit tweejaarlijkse penningkunst-evenement. Zij bedachten - vanuit persoonlijke stal en onder hun eigen namen - een prijsuitreiking voor die gelegenheid. Eenmaal aan het woord, wist Vis zijn betoog ten gunste van de slagpenning met overtuiging te brengen

*Molens, brons, gietpenning
(2/3 ware grootte)*

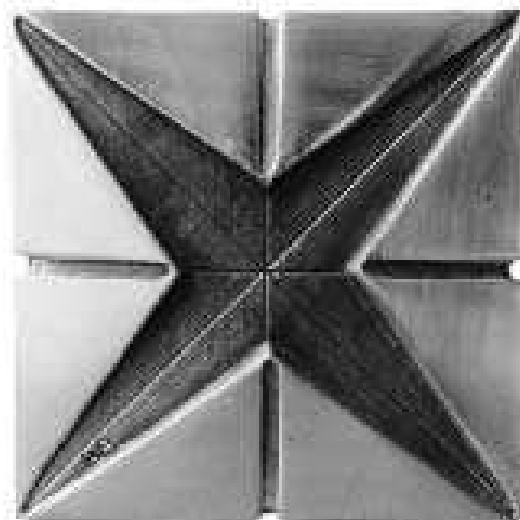
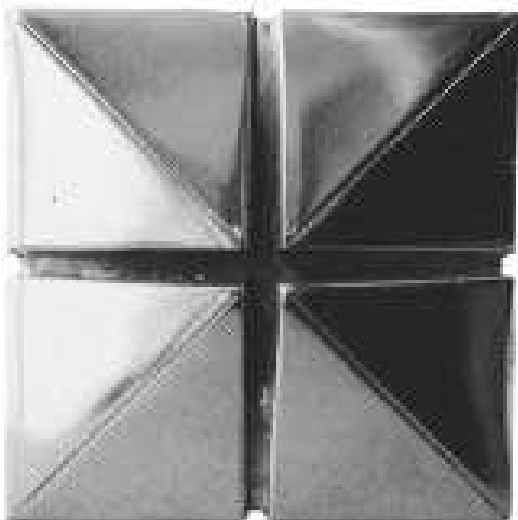

en reikte de *Willem Vis / Henk van Bommel-prijs* voor ‘The best struck medal’ uit aan José Simão voor de daar tentoongestelde penning *Natália correia - il estação* (1997). Hiermee accentueerden zij de in hun ogen onterechte achterstelling van de geslagen penning. De medailleurs wisten het salonfähige ‘awards-system’ van de organisatie op geestige wijze aan te wenden. Hun gezamenlijk ontworpen penning voor de naar henzelf genoemde prijs hoorde in het rijtje prijzen van dit FIDEM-congres meer dan thuis: tussen onder andere de *Gay van der Meer-prijs* en de *Jan Paul Kruimel-prijs* (zie *De Beeldenaar* 33 (1999) 39).

Van Bommel

Uit nieuwsgierigheid hoe het Van Bommel nu vergaat, ging ik bij hem op bezoek. In alle gezelligheid bij hem thuis in Den Haag wierpen wij een terugblik op zijn loopbaan en spraken over de penningkunst.

Van Bommel volgde in Den Haag de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in de avonduren, van 1955-1960, in teken- en grafische richting. Na zijn indiensttreding in 1963 bleef Henk van Bommel 36 jaar modelleur bij Begeer. Het bedrijf was gespecialiseerd in kleine en edelmetalen voorwerpen zoals: trofeeën, schalen,

Vouwwerk, brons,
gietspenning
($\frac{2}{3}$ ware grootte)

gedenkplaten, bijzondere heraldische attributen, ambtsketens en bestek, maar men kon bij Begeer evenzeer terecht voor gelegenheidsmunten en slag- en gietpenningen. Allemaal voorwerpen die Van Bommel ook ontwierp. Begeer verzorgde bovendien eigen munt- en penninguitgiften voor de verzamelaar, waarvoor Van Bommel en Vis menig ontwerp leverden. (Toen collega Vis vertrok om voor zichzelf te beginnen, werd Van Bommel in 1980 hoofd van de ontwerpafdeling).

Voor hun verdere artistieke ontwikkeling mochten Van Bommel en Vis, op aanbeveling en kosten van Begeer, lessen volgen op de Haagse Vrije Akademie Psychopolis. Eén dagdeel per week gingen ze zich plastisch bekwamen onder de leiding van Rudi Rooijackers. Ze werkten er naar model, portretboetsen bijvoorbeeld.

In tegenstelling tot gangbare veronderstellingen, besteedde de directie van Begeer wel degelijk aandacht aan Van Bommels wens ook vrije penningen te maken. Dat later de situatie veranderde doordat het bedrijf verhuisde en onder een andere eigenaar en leiding verder moest, werd dan ook voor hem een minpunt in zijn relatie met het bedrijf. Dat laat onverlet dat Van Bommel zich bij Begeer tot een vakbekwaam en consciëntieus ontwerper kon ontwikkelen. Bovendien ontstonden hier zeer waardevolle vriendschappen met collega's,

vooral met Vis. Nadat het bedrijf in 1985 verhuisde van Voorschoten naar Zoetermeer veranderde de aard van zijn contact met het bedrijf en verminderde Van Bommels animo om er te werken. In 1999 ging hij met de VUT.

Penningen

Van Bommel houdt van de natuur. Voor zijn vrije penningen laat hij zich er door inspireren. Motieven als boom, blad, bloem, vogel en vlinder verwerkt hij tot aandoenlijk elementaire penningen. Meestal moeten die het hebben van een organisch decoratief effect. Als je er meer tegelijk ziet, valt op dat de plastische oplossing zich te weinig ontplooid naar een identiteitsgebonden verbeeldende kracht. Ik heb er één uitgekozen om u te laten zien: de *Narcis*. De andere vier vrije (giet)penningen die ik voor dit artikel selecteerde hebben een helderder onderwerp en zijn scherper van vormgeving. De eerste is *Manneke*, waarop Van Bommel een compact kort mannetje in standbeenpose neerzet. De compositie en vorm hebben aangename rondingen. De keerzijde is voorzien van een speels letterbeeld, waarbij de pittige letters zo zijn gepositioneerd, over de rug van het figuurtje, dat ze de imaginaire hulplijntjes boven en onder overschrijden. Hier zie je dat Van Bommel het ontwerpen van een letterbeeld beheerst. Voor- en keerzijde zijn een eenheid. In *Molen*

heeft hij een plastisch patroon gemaakt met een verbijsterend effectieve werking van de strakke gleuven, die de wieden suggereren. De keerzijde verbeeldt de roterende werking van de as en de draaibeweging van de molensteen met molenijzer. De gelijke intensiteit van het reliëf verbindt voor- en keerzijde. Ik kijk graag naar het effect, maar mis het gebruik van tekens voor betekenis, zoals tekst. De *Vriendschapspenning* zegt veel over Van Bommel zelf: dat hij waarde hecht aan de duur van een vriendschap. Voor- en keerzijde zijn verbonden met een simpele decoratieve ingekerfde tekening van druiventros en -blad. De letters staan functioneel in het rond, met een goede leesbaarheid. Bij het koppel op het bankje voorkomt het been over de knie een saaie centreringsring op het fond. Precies zoals bedoeld: een aanblik van trouw en genegenheid.

Vouwwerk is totaal anders, geometrisch. De vormgeving is niet volledig strak en sterk symmetrisch. Het oogstrelende eraan is de polijstglans. Verder toont de diagonale open vorm - en op de andere zijde het gesloten effect - een diffuse ideesturing. Je zou graag eraan willen aflezen waarom deze penning is gemaakt.

Een Begeer-penning

Alle hierboven besproken penningen zijn uit liefhebberij gemaakt, waarbij de strengheid van verplichte opdrachten niet telde. Uit Van Bommels Begeertijd koos ik één voorbeeld: de slagpenning *Alkmaar 400 Jaar Waag* (1982). De penning is er een uit zeer velen die hij beroepshalve vorm gaf. De afbeelding en de letters zijn vakkundig in een compositorisch evenwicht geplaatst, maar de plastische artistiekiteit komt bij dit soort opdrachten flink in het gedrang. De onwetende klant die geen bijzondere of kunstzinnige eisen stelt, gaat af op de keuze die het productiebedrijf biedt voor een bepaalde prijs. Ontwerpers in dienst van het bedrijf zijn onderworpen aan de vraag, het bedrijfsaanbod en de productietijd en -middelen. Dat Van Bommel wat penningen betreft meer in zijn mars had dan enkel dit genre te maken, laten zijn gietpenningen zien. Eigenlijk is het een wonder dat een vakman als Henk van Bommel ook in zijn vrije tijd plezier had in penningontwerpen en ze ook daadwerkelijk uitvoerde. ■

Lucie Nijland is beeldhouwster, penningmaakster en lid van de redactie van *De Beeldenaar*.

(advertentie)

Op elk gewenst moment in onze voorraad penningen kijken?

Dat kan op: www.mevius.nl

Keuze uit ruim duizend stuks vanaf de 16^e tot en met de 21^e eeuw.

Ook numismatische literatuur kunt u op onze website vinden.

Mevius Numisbooks International B.V.

Oosteinde 97, 7671 AT Vriezenveen

Tel. 0546 561 322, Fax 0546 561 352, E-mail: info@mevius.nl

Bezoek aan ons kantoor alleen op afspraak.